

Pros Erik lämnar lien vidare

Historien om hur DABS' fick en ny äng

av Tomas Ljung

Erik

Högt över sjön Gopen blickar Gopa by ut över bergen i söder. Allra högst upp ligger Prosgårdarna - en liten klunga gårdar omgivna av lövrika hagar, ängsbackar och smålindor, förbundna med omvärlden genom ett nät av små krokiga vägar.

I Karl-Erik Forsslunds sista band av verket om Dalälven beskrivs denna västligaste bjursåsby med sina gårdar. På ett litet fotografi ses en man stå intill en väldig björk. Bildtexten förmäler att karln är Pros-Erik och trädet Pros-björken.

Björken var borta sedan länge den juniförmiddag 1990, då jag först nalkades Prosgården i Gopa, men gårdsmiljön i övrigt vittnade på ett nästan kusligt sätt om att det gamla här levde och beaktades. Byggnaderna var sällsynt väl bibehållna, med de många små uthusen, härbrena och lidren sammanbyggda till en sluten gård. De prydliga blomsterrabatterna, vattentunnan, starholkarna och de konstfärdigt hoplagda vedtravarna andades alla en sällspord frid, så fjärran från det gryende nittioalets åthävor att man bjöds att stanna upp och lystra till.

Från den slänt där gårdsplanen öppnade sig bortåt en välansad äppelträdgård och bortom vilken man kunde ana böljande ängsbackar, kungjorde det taktfasta ljudet av en pricksäker vedyxa att gårdens ägare var hemma. Böjd över huggkubben stod Pros-Erik. Han lyfte yxan till hälsning. En kvart senare satt vi med kaffepannan och mandelkubbarna i köket.

Detta var upptakten till en bekantskap som tyvärr inte blev långvarig. Erik gick bort vid nyår 1995. Han hade då levt på Prosgården i åttiofem år och sett det mesta av detta sekel. In i det sista strävade han för att bevara gården sådan den alltid sett ut. Han överlevde hela sin släkt och markerade därmed slutet på en åtminstone halvtusenårig epok. Forsslunds Pros-Erik på det gamla fotot från 1920 föreställer Eriks far. Björken blåste ned en stormnatt på 40-talet.

Vad som mer än något annat kom att befästa min kontakt med denne kulturbärare var hans ängar. Genom ängs- och hagmarksinventeringen (där ff ö. bilden på nästa sida kom att publiceras) blev han tvungen att inse sina markers värden, och även om hans stående kommentar till ängsväxterna var "täcke der ugrasä", var hans stolthet över att ha blivit uppmärksammas inte att ta miste på.

Att i allt sköta gården och markerna själv var en oförytterlig självklarhet för Erik, och det var närmast nådigt han lät mig, Lennart Bratt och några till få hjälpa till med slåttern 1991 och -92. Då han efter hjärtinfarkten 1993 miste orken, var det likväl skönt för oss att slippa tränga oss på med erbjudanden. Vi visste redan att vi var välkomna

Slåttern 1994 blev Eriks sista. Då gjorde vi en rejäl insats för att röja fram ett stycke äng ur björksnåret längs bäcken, där brudsporrarna i flera år fört en ojämn kamp mot piprör, björk och skugga. De ytor som är av detta slag är tyvärr ganska många. När man har den hävdade ängen att jämföra med känns det svårt att låta piprör, älggräs och sly få sista ordet.

Gården

Gopa by är, liksom flertalet bjursåsbyar, mycket gammal och man kan förmoda att hackslogen har hållits i kontinuerlig hävd i åtminstone 500 år. Ängarna - som förr upptog merparten av marken i slutningen - slogs från mitten av juli in i augusti månad. I motsats till förhållandet i många andra byar har man i Gopa oftast inte låtit kreaturen efterbeta ängsmarken, då de kommit hem från fåbodarna. Detta för att undvika framtrampning av sten.

Ännu 1984 fanns mjölkkor på Prosgården. Skötseln av djuren blev dock till sist för tung; inga unga människor fanns på gården och allt skulle skötas för hand. Sedan djuren sålts minskades "skrabbslåttern" till att omfatta endast de gårdsnära partierna. Åkerkanter, dikesrenar och småbackar fick lämnas åt sitt öde.

Idag ligger Prosgården som ett monument över mänsklig odlarmöda, helt enastående i en trakt som ändå hyser åtskilliga öppna marker av gammaldags slag.

Ängen

Eriks kanske mest storslagna arv - den dryga hektaren hackslog - utgörs av en öppen, stenig och frisk till lätt fuktig grässvål i Gopabergets sydslutning. Ängen gränsar till äppelträdgården i öster, ägovägen till storåkeren i norr, igenväxande hagmark i söder samt till en liten bäck i väster. Intill bäcken ligger byk- och badstugan, som inte brukats på länge, mest för att vattenflödet nästan torkat ut.

En dunge med gråal och några björkar står ovanför bykhuset, i övrigt är backen trädlös. Ned mellan husen letar sig samma slags gräsmark, men här är det ännu stenigare och mer svårslaget. Som Erik uttryckte det: "hä blir te dansa hambodans må lia!". Nedom gården mot byvägen avslutas ängsmarken med en liten fuktäng, där grundvattnet trycks fram ur slutningen.

Det krävs inte bara mycket långa tidsrymder för att generera en sådan mångfald som man finner i Prosängarna. Markens beskaffenhet spelar också in.

Vegetationen i hackslogen är av typen örtrik friskäng, och en rad växter indikerar att här dessutom finns kalk. Arter som brudsporre, slåtterfibbla och majviva är rikliga, liksom hårstarr, fågelstare och rosettjungfrulin. Därtill kommer knägräs, kattfot, låsbräken och blåsuga, samt på lite skuggigare ställen tvåblad. Sammanlagt finner man ett sjuttiofem olika örter och gräs i slåttermarken, med trädgårdsflyktingar som lupin, akleja och brandlilja oräknade. I början av juni står det lilla svadet lysande i rosa av tusentals istblommor, majvivor.

Prosängen hör till Dalarnas allra värdefullaste ängsmarker och är definitivt en av Falu kommuns omistliga pärlor i fråga om helhet, skönhet och artrikedom.

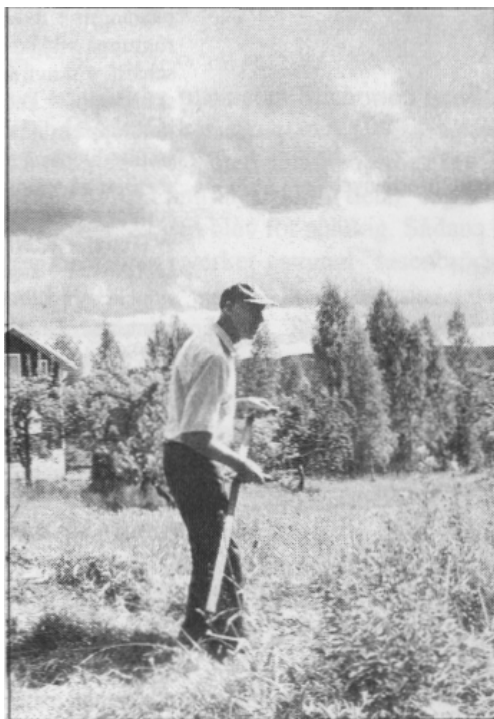
Hävden

Redan i fjol var det klart att Sällskapet skulle överta NOLA-bidraget för slåttern. Skötseln av "vår" äng i Boda har dessutom glädjande nog börjat övertas av bodaborna själva. Vi kommer förstås fortsätta vara välkomna att hjälpa till!

Med Prosängens nye ägare - Pros Olle - kommer slåttern in i en ny era. Vi i DABS är plötsligt inte bara perifera hjälpredor, utan har plötsligt fått möjlighet att vara med och påverka den framtida skötseln och utseendet på ängsmarken. Med vårt biologiska perspektiv på ängen och dess historia har vården av markerna till synes fått en helt ny inriktning. Ändå ligger hela tiden Eriks gärning i bakgrunden. Den förnöjelse som han kände inför sin nyslagna "tjäg" var nog inte så väsensskild från vad vi förnimmer i julikvällen, där vi sitter med valkar i händerna och mygg i nacken och drar i oss vårbroddsdoften från den stora hässjan. Att ansvaret, slitet och glädjen går hand i hand. Kanske är det denna småbrukarinsikt som är den verkliga vinsten med arbetet.

Eriks händer framträder plötsligt tydligt för min syn. Hela hans hårda liv med jord och djur bodde i dessa grova, knotiga och känsliga nävar. Bara det att ha fått skaka tass med en av de sista riktiga kulturbärarna binder mig på ett oföretsägbart vis vid orv och härv.

Vid ansvaret, slitet och glädjen.

Pros Erik juli 1992 Foto: Malin Striberger